

DOI: [10.32702/2307-2105-2020.4.64](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.4.64)

УДК 338

Н. А. Караван,

*к. е. н., доцент, декан факультету менеджменту, економіки, соціології та філології,
Дніпровський державний технічний університет
ORCID ID: 0000-0002-6845-7862*

ТЕХНІЧНА СКЛАДОВА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ХІМІЧНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

N. Karavan

PhD in Economics,

*Assistant Professor, Dean of the Faculty of Management, Economics, Sociology and Philology,
Dniprovsk State Technical University*

TECHNICAL COMPONENT OF COMPETITIVENESS OF ENTERPRISES OF CHEMICAL INDUSTRY

Досліджено підходи щодо виділення окремих складових елементів конкурентоспроможності підприємств. Наголошено, що в умовах сучасного виробництва особливої значимості набуває технічна складова. За результатами проведеного аналізу, знос основних засобів хімічної промисловості в цілому є нижчим за знос основних засобів промисловості, а темпи їх оновлення стабільно перевищують темпи оновлення основних засобів промисловості та України в цілому. Однак, оцінка динаміки стану, руху та ефективності використання основних засобів хімічної промисловості довела нерівномірний характер відтворювального процесу у окремих секторах хімічної промисловості. Так використання прибутку у якості власного джерела фінансування відтворювального процесу є можливим лише для сектору фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів. Наголошено, що критерій оцінки потенціалу хімічних підприємств щодо забезпечення або підвищення рівня конкурентоспроможності повинен містити не тільки фінансово-економічну, а й технічну складову. Запропонована методика, яка уможливорює таку оцінку. Методика апробована для оцінки потенціалу забезпечення конкурентних переваг провідного хімічного підприємства.

Approaches to the selection of individual components of the competitiveness of enterprises, which are presented in the economic literature, are investigated. All factors of formation of competitiveness of chemical industry enterprises are proposed to be grouped into three blocks: production, production and resource potential, financial status. It is emphasized that each factor requires a separate study. In terms of modern hardware production, the technical component becomes especially important. According to the results of the analysis, a considerable amount of fixed assets is on the balance sheet of chemical industry enterprises. On the plus side, the deterioration of the fixed assets of the chemical industry is lower than the deterioration of the fixed assets of the industry and Ukraine as a whole, and the pace of their renewal is steadily higher than the rate of renewal of the fixed assets of the industry and Ukraine as a whole. An analysis of the dynamics, condition, movement, and efficiency of the use of fixed assets of the chemical industry has

revealed the uneven nature of the reproduction process in individual sectors of the chemical industry. Thus, the fixed assets involved in the production of chemicals and chemical products have the highest levels of wear and, consequently, low rates of renewal. The lowest level of depreciation of fixed assets is observed in the sector of basic pharmaceuticals and pharmaceuticals. At the same time, the main factor that caused its dynamics were the pace of renewal. Addressing the needs of the reproduction process requires the involvement of significant financial resources, first and foremost, of our own. However, the annual amount of depreciation is negligible and is about six percent of the original cost of the fixed assets of the industry. The use of profit as its own source of financing for the reproduction process is only possible for the pharmaceuticals and pharmaceuticals sector, and the production of chemicals and chemicals remains consistently unprofitable. It is emphasized that the criterion for assessing the potential of chemical enterprises to ensure or enhance the level of competitiveness should include not only financial and economic, but also technical component. A technique is proposed that enables such an assessment. The methodology has been tested to evaluate the potential to provide the competitive advantage of a leading chemical enterprise.

Ключові слова: конкурентоспроможність; фактори; технічна складова; аналіз стану; інтегрована оцінка.

Keywords: competitiveness; factors; technical component; state analysis; integrated assessment.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Необхідність інтеграції у світове господарства та загострення конкуренції на світовому ринку хімічної продукції вимагають від вітчизняних хімічних підприємств розробки заходів щодо вдосконалення механізму управління. Саме тому, дослідження факторів формування конкурентоспроможності набуває особливої актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Системний підхід обумовлює необхідність дослідження факторів формування конкурентоспроможності на різних рівнях: макро, мезо та мікрорівні. Саме на мікрорівні здійснюється управління конкурентоспроможністю підприємства. Аналізуючи різні підходи авторів до визначення економічної сутності категорії „конкурентоспроможність підприємства” (КСП) слід зазначити відмінності у конкретизації чинників її формування, серед яких виділяють: конкурентоспроможність продукції, кадровий потенціал, фінанси, ефективність виробничого процесу, спроможність запроваджувати нові технологічні процеси, ефективність стратегічного управління, маркетинг тощо. Наприклад, В.Г. Шинкаренко та А.С. Бондаренко вважають, що КСП - це динамічна характеристика здібності підприємства адаптуватися до змін зовнішнього середовища і забезпечувати при цьому визначений рівень конкурентних переваг [1, с. 14]. На думку О.Г. Янкового КСП - це комплексна, системна характеристика підприємства, яка визначає його здатність протидіяти на ринку підприємствам-конкурентам шляхом ефективного використання наявних ресурсів (серед яких пріоритетним є персонал підприємства), виготовлення та реалізації конкурентоспроможної продукції та отримання прибутку від ведення ефективної господарської діяльності [2, с. 14]. І.С. Ладунка та М.І. Братанов запропонували наступне визначення „КСП - це комплексна порівняльна характеристика підприємства, яка полягає у спроможності використання різних видів ресурсів ефективніше, ніж у конкурентів, та визначає його положення серед аналогічних суб'єктів господарювання” [3, с. 190]. Гончарук Т. І. розглядає КСП як можливість підприємства тривалий час відстоювати власні переважні позиції в галузі завдяки наявності ефективної стратегії або здатність діяти протягом довготермінового періоду на ринку і отримувати при цьому прибуток, достатній для науково-технічного вдосконалення виробництва, підтримки продукції на високому якісному рівні та стимулювання працівників [4, с. 30]. Неможливо не погодитися з думкою І. Г. Кадирус з приводу того, що „КСП повинна забезпечуватися такими показниками, як висока виробнича ефективність, яка реалізується завдяки сучасному обладнанню, технологіям, кваліфікованими працівниками ...” [5].

Таким чином, автори виділяють різні фактори зовнішнього та внутрішнього середовища, які впливають на КСП. Однак, незважаючи на велику кількість напрацьованих питань залишається актуальним.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті стало вирішення наступних завдань: дослідження та обґрунтування факторів формування технічної складової КСП хімічної промисловості; аналіз стану, руху та ефективності використання основних засобів хімічної промисловості; вдосконалення методи оцінки потенціалу щодо забезпечення КСП.

Виклад основного матеріалу дослідження. Уся сукупність внутрішніх факторів, що формують КСП хімічної промисловості, на нашу думку, може бути згрупована наступним чином: продукція, виробничо-ресурсний потенціал, фінансовий стан. При цьому, в сучасних умовах господарювання основним результатом діяльності хімічних підприємств та фактором їх конкурентоспроможності є продукція [6, с.82].

Можливості хімічних підприємств щодо випуску продукції та здатність до адаптації в умовах динамічних змін зовнішнього середовища визначаються виробничо-ресурсним потенціалом, основними елементами якого є: технічний потенціал, кадровий потенціал, інноваційно-інвестиційний потенціал, організаційний потенціал, маркетинговий потенціал тощо. Безумовно, кожен із виділених елементів потребує проведення окремого дослідження. При цьому слід враховувати те, що хімічні виробництва відносяться переважно до середньо та високотехнологічних. Саме тому кінцеві обсяги виробництва продукції за її кількісними та якісними характеристиками визначаються продуктивними можливостями основних засобів.

З точки зору проблеми, що розглядається, було досліджено технічний потенціал, а саме проведено аналіз структури, стану, ефективності використання основних засобів підприємств хімічної промисловості, який дозволив сформулювати наступні висновки.

Основні засоби, які знаходяться на балансі хімічних підприємств становлять 147512,1 млн.грн. Їх питома вага у загальній вартості основних засобів України наближається до 2%, а у вартості основних засобів промисловості до 6%. Структура основних засобів за окремими секторами хімічної промисловості наведена на рис. 1.

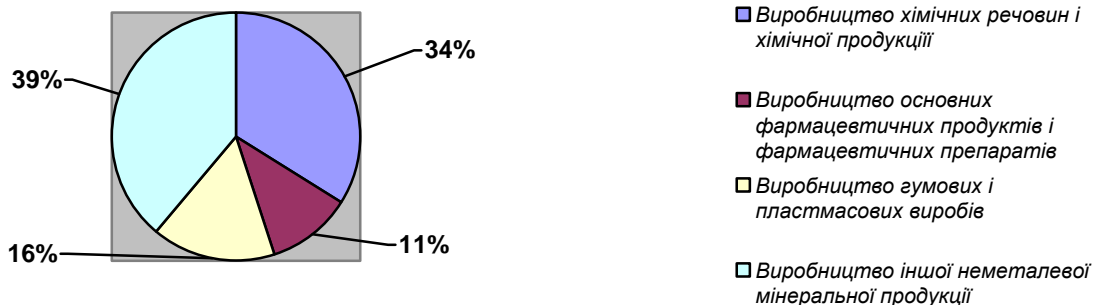

Рис. 1. Структура основних засобів хімічної промисловості

Джерело: побудовано автором за даними Головного управління статистики України [12]

Позитивним є те, що знос основних засобів хімічної промисловості є нижчим за знос основних засобів промисловості та України в цілому. Наприклад, у 2018 році значення цих показників відповідно склали 50,3% проти 66,4% та 60,6% (рис.2).

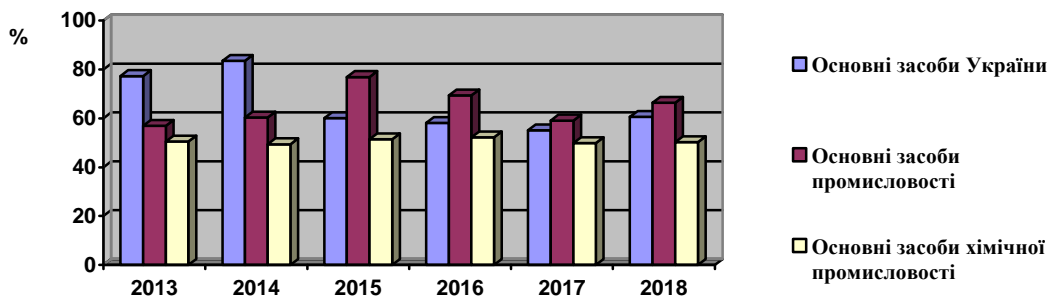

Рис. 2 Динаміка зносу основних засобів

Джерело: побудовано автором за даними Головного управління статистики України [12]

Попри це, знос основних засобів хімічної промисловості в цілому поступово дістав своєї критичної позначки. Виключенням є виробництво основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів. У цьому секторі знос основних засобів становить 45%. Найвищий рівень зношування мають основні засоби виробництв хімічних речовин і хімічної продукції (51,8%) (табл. 1)

Важливим фактором, який визначив динаміку зносу основних засобів хімічної промисловості, стали високі темпи їх оновлення. Так починаючи з 2015 року темпи оновлення основних засобів хімічної промисловості стабільно перевищують темпи оновлення основних засобів промисловості та України в цілому (рис. 3).

Таблиця 1.
Знос основних засобів хімічної промисловості

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Знос основних засобів, %						
Хімічна промисловість	50,5	49,4	51,4	52,2	49,9	50,3
<i>у тому числі:</i>						
виробництво хімічних речовин і хімічної продукції	56,0	53,8	55,7	57,2	50,5	51,8
виробництво основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів	43,6	44,2	46,0	44,8	43,8	45,0
виробництво гумових і пластмасових виробів	44,8	44,7	46,9	48,0	47,7	50,6
виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції	47,4	47,6	49,7	50,8	51,9	50,5

Джерело: розраховано автором за даними Головного управління статистики України [12]

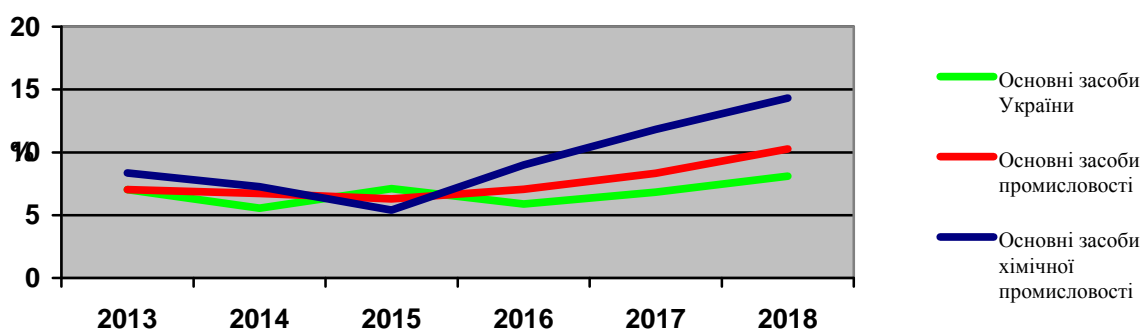

Рис. 3. Динаміка коефіцієнту оновлення основних засобів

Джерело: побудовано автором за даними Головного управління статистики України [12]

У 2018 році темпи оновлення основних засобів на хімічних підприємствах в цілому перевищували їх середній рівень по промисловості (14,31 % проти 10,26%). Такий рівень показника стався за рахунок високих темпів оновлення в усіх секторах хімічної промисловості за виключенням виробництв хімічних речовин і хімічної продукції (6,86 % проти 10,26%). Порівняно високі темпи оновлення основних засобів характерні для виробництв основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів (15,35%) та виробництв іншої неметалевої мінеральної продукції (20,67%). Аналогічні висновки можуть бути сформульовані за середніми за період значеннями. Коефіцієнт оновлення основних засобів хімічної промисловості перевищує середнє значення цього показника по промисловості (9,55 % проти 7,74 %) та в цілому (9,55 % проти 6,70 %). Темпи оновлення основних засобів виробництв основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів на 7,29 % перевищують середні галузеві показники. Динаміка коефіцієнту оновлення основних засобів за секторами хімічної промисловості наведена у таблиці 2.

Таблиця 2.
Динаміка коефіцієнту оновлення за секторами хімічної промисловості

	2014	2015	2016	2017	2018	Середнє за період
Усього	5,55	7,11	5,89	6,84	8,09	6,70
Промисловість	6,72	6,29	7,07	8,34	10,26	7,74
Хімічна промисловість	7,26	5,39	9,00	11,81	14,31	9,55
<i>у тому числі:</i>						
• виробництво хімічних речовин і хімічної продукції	4,67	3,51	3,87	9,34	6,86	5,65
• виробництво основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів	18,05	16,97	18,32	15,51	15,35	16,84
• виробництво гумових і пластмасових виробів	5,64	5,13	14,30	15,82	11,90	10,56
• виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції	7,97	4,30	8,46	11,05	20,67	10,49

Джерело: розраховано автором за даними Головного управління статистики України [12]

Вирішення потреб відтворювального процесу потребує залучення суттєвих фінансових ресурсів. При цьому, в першу чергу, розглядається можливість залучення та достатність власних ресурсів фінансування – прибутку та амортизації. Використання першого джерела є практично неможливим або недостатнім для більшості хімічних підприємств. Річна сума амортизаційних відрахувань по відношенню до первісної вартості незначна і становить 5,59%, у тому числі за секторами:

виробництво хімічних речовин і хімічної продукції -	4,42 %
виробництво основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів -	6,60 %
виробництво гумових і пластмасових виробів -	5,42 %
виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції -	6,31 %

Аналіз рентабельності операційної діяльності підприємств хімічної промисловості довів нерівномірний характер цього показника за окремими секторами (рис.4). Так протягом 2010-2018 рр. виробництво хімічних речовин і хімічної продукції залишалося збитковим (за виключенням 2011 року - рентабельність 0,2% та 2018 року – рентабельність 2,8%), а виробництво фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів, навпаки, протягом, усього періоду, що аналізувався, залишалося стабільно прибутковим. У 2018 році рівень рентабельності операційної діяльності за секторами становив: -1,5% - виробництво хімічних речовин і хімічної продукції; 15,4% - виробництво основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів; -16,6% - виробництво гумових і пластмасових виробів; 7,4% - виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції.

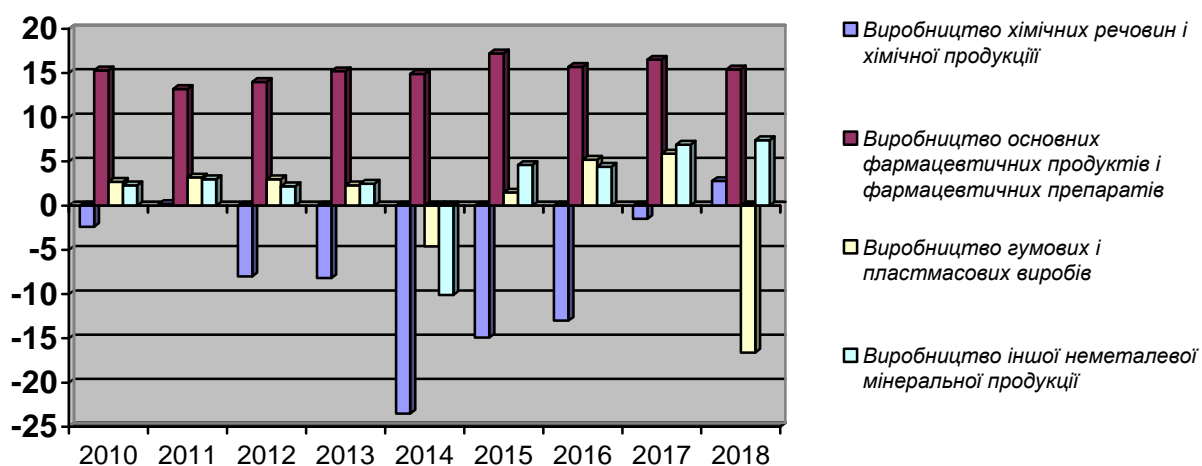

Рис.4. Динаміка рентабельної операційної діяльності підприємств хімічної промисловості

Джерело: побудовано автором за даними Головного управління статистики України [12]

Слід відмітити позитивну динаміку зниження питомої ваги підприємств, які отримали збиток. Так у 2018 році порівняно із 2017 роком за окремими секторами хімічної промисловості спостерігалася незначна, але все ж таки спадна динаміка: виробництва хімічних речовин і хімічної продукції - з 27,6% до 25,1%; виробництва гумових і пластмасових виробів з 21,6% до 19,2%; виробництва іншої неметалевої мінеральної продукції з 29,1% до 25,9%.

Ключовими викликами для розвитку галузі стали: низка інвестиційна активність підприємств; посилення конкуренції на світовому ринку хімічної промисловості у зв'язку із виходом країн Азії на лідируючі позиції за обсягами виробництва продукції; зростання залізничних тарифів на вантажоперевезення; збитковість при ціні на газ понад 300 дол. США за 1 куб.м.; низька доступність фінансових ресурсів і високе податкове навантаження на підприємства галузі; висока капіталомісткість і вартість утримання основних засобів, тривалий період окупності інвестицій, висока енергоємність виробництва; недостатній розвиток системи стандартів і контролю якості хімічної промисловості; низька платоспроможність вітчизняних споживачів [7, с. 47].

Таким чином, для підприємств хімічної промисловості проблема формування конкурентних переваг за рахунок технічної складової є актуальною. Підприємства хімічної промисловості мають великий обсяг основних засобів, стан та рівень використання яких суттєво впливають на їх конкурентоспроможність. Саме тому, для кількісної оцінки потенціалу підприємств хімічної промисловості щодо забезпечення конкурентних переваг пропонується наступна формула:

$$K_{ПК} = 1 + K_{ФЕС} * K_{ТС}, \quad (1)$$

де $K_{\phi EC}$ - коефіцієнт, що характеризує фінансово-економічну спроможність підприємства щодо випуску конкурентоспроможної продукції;

K_{TC} - коефіцієнт, що характеризує технічну спроможність підприємства щодо випуску конкурентоспроможної продукції;

При визначенні $K_{\phi EC}$ важливо враховувати фактори зовнішнього (рівень податкового навантаження, рівень інфляції) та внутрішнього середовища (рентабельність продукції, рівень ресурсомісткості її виробництва, ступінь фінансової незалежності підприємства) наступним чином [8, с.11]:

$$K_{\phi EC} = \frac{K_{пн} * K_{рп} * K_{рм} * K_{вк} * K_{фн}}{I}, \quad (2)$$

де $K_{пн}$ - коефіцієнт, що характеризує рівень податкового навантаження, розраховується як співвідношення величини фінансового результату до оподаткування та розміру прибутку;

$K_{рп}$ - коефіцієнт рентабельності продукції, який дорівнює відношенню чистого прибутку до повної собівартості продукції;

$K_{рм}$ - коефіцієнт ресурсомісткості виробництва, що розраховується як відношення повної собівартості продукції до виручки від її реалізації;

$K_{вк}$ - коефіцієнт оборотності власного капіталу, що розраховується як відношення виручки від реалізації продукції до величини власного капіталу;

$K_{фн}$ - коефіцієнт фінансової незалежності, що розраховується як відношення розміру власного капіталу до величини активів підприємства;

I - фактичний (або очікуваний) індекс інфляції.

Розрахунок другої складової (K_{TC}) дає можливість врахувати рівень використання основних засобів підприємства, ступінь їх зношення, темпи й інтенсивність оновлення:

$$K_{TC} = \frac{K_p * K_z * K_o * K_i * K_v}{I} \quad (3)$$

де K_p - коефіцієнт рентабельності використання основних засобів, який дорівнює відношенню фінансового результату до оподаткування до залишкової вартості основних засобів на кінець року;

K_z - коефіцієнт, що характеризує ступінь зносу основних засобів підприємства, який дорівнює співвідношенню залишкової та первісної вартості основних засобів, розрахованих на кінець року;

K_o - коефіцієнт, що характеризує темпи оновлення основних засобів, який дорівнює співвідношенню первісної вартості основних засобів на кінець року та вартості основних засобів, що були введені протягом року;

K_i - коефіцієнт, що характеризує інтенсивність оновлення основних засобів підприємства, який дорівнює співвідношенню вартості основних засобів, що були введені та виведені протягом року;

K_v - коефіцієнт, що характеризує темпи вибуття основних засобів, який дорівнює співвідношенню вартості основних засобів, що були виведені протягом року, до первісної вартості основних засобів на кінець року.

Запропонована методика була використана для оцінки потенціалу щодо забезпечення конкурентних переваг ПАТ "ДніпроАзот", що входить в десятку провідних підприємств хімічної та нафтохімічної промисловості України по приросту товарної продукції, обсягам прибутку і зростанню валового доходу. ПАТ "ДніпроАзот" займає 2 місце як за часткою в загальному обсязі реалізованої хімічної продукції в Україні (8,8%) так і за часткою в обсязі реалізованої основної хімічної продукції, добрив і азотних сполук (14,5%) [9, с.35]. На підприємстві функціонує 24 структурних підрозділи, у роботі яких задіяно 4959 штатних працівників. ПАТ "ДніпроАзот" виготовляє мінеральні добрива (аміак, карбамід і аміачну воду), продукти базової хімії (ідкий натрій і синтетичну соляну кислоту), гіпохлорид натрію, а також споживчі товари. Територіальне розташування цього підприємства обумовлене використанням відходів коксування вугілля як основної сировини. ПАТ "ДніпроАзот" – єдиний в Україні виробник рідкого хлору, який використовується для стерилізації питної води і очищення стічних вод.

На підставі вихідних даних, які оприлюднені підприємством [10], були розраховані окремі складові коефіцієнтів $K_{\phi EC}$ та K_{TC} , які набули наступних значень:

коефіцієнт, що характеризує рівень податкового навантаження	- 1,2996
коефіцієнт рентабельності продукції	- 0,1012
коефіцієнт ресурсомісткості виробництва	- 0,7211
коефіцієнт оборотності власного капіталу	- 5,0815
коефіцієнт фінансової незалежності	- 0,3656
коефіцієнт рентабельності використання основних засобів	- 0,8939
коефіцієнт, що характеризує ступінь зносу основних засобів	- 0,2441
коефіцієнт, що характеризує темпи оновлення основних засобів	- 17,0780
коефіцієнт, що характеризує інтенсивність оновлення основних засобів підприємства	- 196,7693
коефіцієнт, що характеризує темпи вибуття основних засобів	- 0,0003

За результатами розрахунків $K_{ФЕС}$ склав 0,1678, $K_{ТС}$ відповідно 0,2078. Отримане підсумкове значення $K_{ІК}$ 1,0348 дозволяє стверджувати, що підприємство має невисокий потенціал щодо підвищення рівня конкурентоспроможності. Вагомою причиною є високий рівень зношування основних засобів підприємства, який суттєво перевищує своє критичне значення та становить 76,5%. При цьому, його динаміка протягом останніх років поступово погіршувалася. Розуміючи це, підприємство останнім часом здійснює ряд заходів щодо оновлення власних основних засобів.

Висновки. В умовах ринкової економіки важливим критерієм діяльності підприємств є їх конкурентоспроможність. В економічній літературі конкурентоспроможність розглядається як система, що містить певні організаційно-економічні складові. Фактори формування конкурентоспроможності підприємств хімічної промисловості доцільно згрупувати у наступні блоки: продукція, виробничо-ресурсний потенціал, фінансовий стан. Кожен фактор потребує проведення окремого дослідження. В умовах апаратного та безперервного виробництва особливої значимості набуває технічна складова. Саме тому при визначенні потенціалу хімічних підприємств щодо забезпечення або підвищення рівня конкурентоспроможності необхідно враховувати як фінансово-економічну, так і технічну складову.

Список літератури.

1. Шинкаренко В.Г. Управление конкурентоспособностью предприятия / В.Г. Шинкаренко, А.С. Бондаренко. – Харьков: Изд-во ХНАДУ, 2003. – 186 с.
2. Конкурентоспроможність підприємства оцінка рівня та напрями підвищення : [монографія / за заг. ред. О. Г. Янкового]. – Одеса : Атлант, 2013. – 470 с.
3. Ладунка І.С., Братанов М.І. Дослідження факторів впливу на конкурентоспроможність вітчизняних підприємств // Економіка і суспільство: Збірник наукових праць Мукачівського державного університету, 2016. - №5. - с. 189-194 http://economyandsociety.in.ua/journal/5_ukr/34.pdf
4. Гончарук Т. І. Конкуренція і конкурентоспроможність: зміст і розвиток у перехідній економіці / Т. І. Гончарук. – Суми: Мрія-1, УАБС, 2003. – 60 с.
5. Кадирус І.Г. Конкурентоспроможність підприємства та фактори, що на неї впливають // Ефективна економіка № 5, 2014 Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/>
6. Караван Н.А. Продукція як фактор формування конкурентоспроможності підприємств хімічної промисловості // Науково-теоретичний журнал «*Evropský časopis ekonomiky a managementu*», Svazek 5 , 6. vydání , 2019. – С.79-85
https://eujem.cz/wp-content/uploads/2019/eujem_2019_5_6/12.pdf
7. Розвиток промисловості для забезпечення зростання та оновлення української економіки: науково-аналітична доповідь / за ред. Д-ра екон. Наук Дейнеко Л.В.; НАН України, ДУ „Ін-т екон. та прогнозів. НАН України”. – К., 2018. – 158 с. *Режим доступу:* <http://ief.org.ua/docs/sr/301.pdf>
8. Павленко І.І. Оцінка потенціалу підвищення конкурентоспроможності підприємств хімічної промисловості // Теоретичні та практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності, 2015.- Випуск 2(12), Том3 . с. 8-13 С.11
9. Виклики та перспективи розвитку хімічних виробництв у регіонах України: наукове видання / С. О. Іщук, Л. Й. Созанський, Л. П. Коваль, О. В. Ляховська; НАН України. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього Національної академії наук України»; наук. ред. С. О. Іщук. – Львів, 2018. – 91 с. (Серія «Регіони: моніторинг, прогнози, моделі»). С.35
10. Річна інформація емітента цінних паперів АТ “ДніпроАзот” [Електронний ресурс] // Офіційний сайт АТ “ДніпроАзот”. – Режим доступу: <http://www.azot.com.ua/uk/company/corporate>
11. Офіційний сайт АТ “ДніпроАзот” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.azot.com.ua/uk>
12. Офіційний сайт Головного управління статистики України – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

References.

1. Shynkarenko, V.H. (2013), *Upravlenye Konkurentosposobnostiui Predpriyatiya* [Management of enterprise competitiveness], KhNADU, Kharkiv, Ukraine.

2. Yankovyj, O. H. (2013) *Konkurentospromozhnist pidprijemstva: otsinka rivnia ta napriamy pidvyschennia* [Competitiveness of the enterprise: assessment of the level and directions of improvement], Atlant, Odesa, Ukraine.
3. Ladunka, I.S. and Bratanov, M.I. (2016), "Research of factors of influence on competitiveness of domestic enterprises", *Ekonomika i suspilstvo: Zbirnyk naukovykh prats Mukachivskoho derzhavnogo universytetu*, vol.5, pp. 189-194.
4. Honcharuk, T. I. (2003), *Konkurentsiia i konkurentospromozhnist: zmist i rozvytok u perekhidnij ekonomitsi* [Competition and Competitiveness: Content and Development in the Transition Economy], Mriia-1, UABS, Sumy, Ukraine.
5. Kadyrus, I.H. (2014), "Competitiveness of the enterprise and factors that do not affect it", *Efektivna ekonomika*, vol. 5, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/> (Accessed 9 April 2020).
6. Karavan, N.A. (2019), "Products as a factor for forming competitiveness of chemical enterprises", *Naukovo-teoretychnyj zhurnal «Evropský časopis ekonomiky a managementu»*, vol. 5, no. 6, pp. 79-85.
https://eujem.cz/wp-content/uploads/2019/eujem_2019_5_6/12.pdf
7. Dejneko, L.V. (2018), *Rozvytok promyslovosti dlia zabezpechennia zrostannia ta onovlennia ukraïnskoi ekonomiky: naukovo-analitychna dopovid* [Industry Development to Ensure Growth and Renewal of the Ukrainian Economy: A Scientific and Analytical Report], NAN Ukrainy, DU "In-t ekon. ta prohnozuv. NAN Ukrainy", Kyiv, Ukraine.
8. Pavlenko, I.I. (2015), "Assessment of the potential of increasing the competitiveness of chemical industry enterprises", *Teoretychni ta praktychni aspekty ekonomiky ta intelektualnoi vlasnosti*, vol. 2(12), no. 3, pp. 8-13.
9. Ischuk, S. O. Sozanskyj, L. J. Koval, L. P. and Liakhovska O. V. (2018), *Vyklyky ta perspektyvy rozvytku khimichnykh vyrobnytstv u rehionakh Ukrainy: naukove vydannia* [Challenges and prospects of development of chemical industries in the regions of Ukraine], NAN Ukrainy. DU «Instytut rehionalnykh doslidzhen imeni M. I. Dolishnoho Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy», Lviv, Ukraine.
10. JSC "DniproAzot" (2020), "Annual information of the securities issuer", available at: <http://www.azot.com.ua/uk/company/corporate> (Accessed 9 April 2020).
11. Official site JSC "DniproAzot" (2020), available at: <http://www.azot.com.ua/uk> (Accessed 9 April 2020).
12. Official site of the Main Department of Statistics of Ukraine (2020), available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (Accessed 9 April 2020).

Стаття надійшла до редакції 11.04.2020 р.